

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 11

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳақимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги

педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Kucharov Jamshid Qulnazarovich

ROSSIYANING PAHTA YETISHTIRISH BORASIDAGI SINOV-TAJRIBALARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR (TURKISTON TO'PLAMI MATERIALLARI ASOSIDA) 11-14

Taʼbaev Amirbek Ashirbaevich

Б.Х.КАРМИШЕВА АСАРЛАРИДА “ИЛК ҚАБИЛАЛАР”ГА ОИД ЭТНОНИМЛАР МАСАЛАСИ 15-23

Ҳамаев Нодирбек Мўминович

ТУРКИСТОНДА ИСТИҚЛОЛ УЧУН КУРАШНИНГ РИВОЖЛАНИБ БОРИШИ ВА УНИНГ МАТБУОТДА ЁРИТИЛИШИ (1920-1924) 24-32

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGIDA JADIDLARNING FAOLIYATI 33-36

Қозоқов Тоҳиржон Қодиралиевич

НАМАНГАНДА ҚОЗИЛАР ВА СУДЛАР ТАРИХИ 37-42

Артикбаев Ойбек Салимахамаатович

ЎЗБЕК-ҚОЗОҚ ЭТНОМАДАНИЙ АЛОҚАЛАРИНИНГ ОИЛАВИЙ УРФ-ОДАТ ВА МАРОСИМЛАРДА НАМОЁН БЎЛИШИ (XX АСР ТОШКЕНТ ВОҲАСИ МИСОЛИДА) 43-56

Atavullayeva Shaxlo Musoyevna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BIRINCHI KONSTITUTSIYASINING YARATILISH TARIXI ... 57-62

8.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Қўчқаров Файзулло Абдужабборович

ХОРИЖИЙ ИНВЕСТИЦИЯЛАР – АГРАР СОҲАНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 63-70

Shao Junling

ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN'S REGIONAL ECONOMY .. 71-76

Ashirov Nurmurod Qulmatovich

RAQAMLI TECHNOLOGIYALARDAN KENG KO'LAMDA FOYDALANISHDA BANK TIZIMINI IMKONIYATLARINI OSHIRISH YO'LLARI 77-82

Togayev Salim Sobirovich

BANK XIZMATLARIGA BO'LGAN ISHONCHNI OSHIRISH YOHUD MIJOSNI JALB QILISHNING SAMARALI YO'LLARI 83-89

Саттаров Ғанижон Озодович

МИНТАҚА РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИДАН ФОЙДАЛАНИШ ОМИЛЛАРИ 90-96

<i>Yakubova Samira</i> LEVERAGING PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: STRATEGIES FOR OPTIMAL INVESTMENT FINANCING	97-102
<i>Abdualiyev Hamidulla Toxirjonovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASASINING INNOVATSIYALARNI BOSHQARISH TIZIMIDAGI LOYIHALARNI BOSHQARISH OFISI	103-109
<i>Egamberdiyeva Salima Rayimovna</i> XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA AKTIVLAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	110-118
<i>Xolmamatov Diyor Haqberdievich</i> SANOAT KORXONALARINING BOZORDAGI MAVQEINI BAHOLASHDA SPACE TAHLIL USULIDAN FOYDALANISH	119-127
<i>Gafurova Dilshoda</i> INNOVATIVE MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION: ASSESSING STRATEGIES AND IMPACTS	128-132
<i>Xomidov Abdugaffor Axmadjonovich</i> TA'LIM SOHASIDA LOYIHALARNI BOSHQARISH	133-139
<i>Raxmonov Mirvoxid Rajabovich</i> NAVOIY VILOYATI ASOSIY KAPITALIGA INVESTITSIYALAR TUZILISHI VA DINAMIKASI TAHLILI	140-149
<i>Boyjigitov Sanjarbek Komiljon o'g'li</i> DON VA DONNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA MARKETING XIZMATI SAMARADORLIGINI BAHOLASHDA SNW TAHLIL USULINING O'RNI VA UNI QO'LLASH XUSUSIYATLARI	150-159
<i>Aziza Umarova</i> AKSIYALARNI BIRLAMCHI OMMAVIY JOYLASHTIRISH (IPO) AMALIYOTI ORQALI MOLIYAVIY RESURSLARNI SHAKLLANTIRISHNING HORIJ TAJRIBASI	160-167
<i>Абдуллаев Бунёд Ўткирович</i> СУРХОҲДАРЁ ВИЛОЯТИДА ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ	168-178
<i>Matjonov Bekjon Ravshonbekovich</i> SOME CHARACTERISTICS OF ENSURING FOOD SAFETY IN UZBEKISTAN	179-185
<i>Алиматова Наргис Абдухалиловна</i> КАМБАҒАЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ-РАҚОБАТБАРДОШЛИК ОМИЛИ.....	186-197

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Kobulniyazova Gulchexra Toshpulatovna</i> F. NITSSHE “HAYOT FALSAFASI” KONSEPSIYASI IJTIMOY RIVOJLANISHNING IRRATSIONAL ASOSI	198-204
<i>Qaxorov Pulotjon Xursanmurodovich</i> INSON MOHIYATI, UNING BIOLOGIK VA IJTIMOY TABIATI	205-211
<i>Турсунов Лочин Эркинович, Хакимова Дилноза Юсуфхоновна</i> РАЗВИТИЕ ПРАВОВОГО СОЗНАНИЯ У ЖЕНЩИН В УЗБЕКИСТАНЕ	212-218
<i>Urinboyev Dilmurod Tura o'g'li</i> HUQUQIY FAOLLIK VA HUQUQIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH MUOMMOLARI.....	219-225
<i>Яздонов Зикирилло Шукуруллоевич</i> АЛ-ҲАКИМ АТ-ТЕРМИЗИЙНИНГ СЎФИЁНА ҚАРАШЛАРИ ВА МАЛОМАТИЙЛИККА МУНОСАБАТИ	226-231
<i>Nabiyev Maxsud Abdumannonovich</i> IQTISODIY MADANIYATNING MAZMUNIVAMOHIYATI	232-238
<i>Haydaraliyev Shuhratjon</i> MARKAZIY OSIYODA MILLATLARARO MUNOSABATLARNING MILLIY VA MINTAQAVIY XUSUSIYATLARI	239-243
<i>Хамраев Сардорбек Шарафутдинович</i> ЭКОТУРИЗМ ЖАРАЁНЛАРИНИ РИВОЖЛАНИШИНИНГ ТАРИХИЙ ЭВОЛЮЦИЯСИ..	244-250
<i>Xashimov Sheraxon Jo'raxonovich</i> O'ZBEKISTONNING XALQARO IMIDJINI YUKSALTIRISHDA MILLIY TURIZMDAGI EKOLOGIK TURIZMNING TUTGAN O'RNI	251-260
<i>Хатамова Рашида Закиржановна</i> ПАТРИОТИЗМ КАК ЭЛЕМЕНТ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ	261-266
<i>Патиев Холдор Икромович</i> ЖАДИДЧИЛИК ҚАРАШЛАРИ НЕГИЗИДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИНИНГ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА ЖАМИЯТДА РИВОЖЛАНИШИ	267-275
<i>Ismoilova Hayitxon Maxammadjonovna</i> FARG'ONA VODIYSIDA OILA URF-ODATLARI VA QADRIYATLARINING TRANSFORMATSIYASI VA UNING IJTIMOY JARAYONLARIDA NAMOYON BO'LISH XUSUSIYATLARI	276-280
<i>Raximova Rayxon Abdurasulovna</i> GLOBALLASHUV VA OILA AXLOQIY MADANIYATINING O'ZARO ALOQADORLIGI	281-287
<i>Raxmankulov Farhod Raximkulovich</i> MULKDORLAR QATLAMIDA IJTIMOY MAS'ULIYAT TUYG'USINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI	288-292
<i>Shirinov Anvar Qanoatovich</i> MARKAZIY OSIYODA INSON TARAQQIYOTINING DOLZARB MASALALARI	293-299

Xandamova Marifat Akramovna
 “OSOR AL-BOQIYA” – ABU RAYHON BERUNIY ILMIIY IJODINING DURDONASI..... 300-304

Teshaboev Muhiddin Marifovich
 IJTIMOIIY DAVLATDA IJTIMOIIY ADOLATNI TA’MINLASH VA IJTIMOIIY INSTITUTLARNING
 MAQSADI 305-311

Karimov Rahmat Rahmonovich, Bekbayev Rauf Rustamovich
 MADANIY ANTROPOLOGIYA FANINING PREDMETI VA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLAR
 TIZIMIDAGI O’RNI 312-320

Talapov Baxriddin Alijanovich
 DEMOKRATIYA VA SHARQONA BOSHQARISHNING ETNODIFFERENSIAL
 XUSUSIYATLARI 321-326

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Ayuzmuratova Nurjamal Dastembayeva
 КАРАКАЛПАКСКИЕ ЖЕНСКИЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА..... 327-332

Olga Filippova
 ADDING REDUNDANCY FUNCTIONS TO CLUSTERED IMPLEMENTATION 333-345

Egamnazarova Zaynab Xolmurod qizi
 INGLIZ TILIDAGI RIELTORLIK FAOLIYATIGA OID TERMINLARNING O’ZBEK TILI O’ZLASHISH
 MASALALARI 346-351

Narzieva Gulnoza Akbarovna
 LEKSIK BIRLIKLARDA MILLIY – MADANIY KOD IFODASI 352-357

Qodirova Mukaddas Tog’ayevna, Ibragimova So’g’diyona Ikrom qizi
 INGLIZ-O’ZBEK TILLARIDA VERBAL VA NOVERBAL MULOQOT TABULARINING
 QO’LLANILISHI 358-362

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Tўraev Sardor Abdihakim ўғли
 ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
 ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ УМУМИЙ ЧОРАЛАРИ 363-371

Атаев Шокир Куранбаевич
 ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИНИ МАЪМУРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ
 АСОСЛАРИНИ ЯНАДА ЛИБЕРАЛЛАШТИРИШ 372-377

Юсупов Илхомжон Ибодиллаевич
 ҲУҚУҚИЙ АНИҚЛИК ПРИНЦИПИНING АЙРИМ НАЗАРИЙ - ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ
 ХУСУСИДА 378-385

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Adizova Nigora Baxtiyorovna
 MUAMMOLI TA’LIM ASOSIDA BOSHLANG’ICH SINIF O’QUVCHILARINING DIVERGENT
 TAFAKKURINI TARBIYALASH VA RIVOJLANTIRISH 386-390

<i>Tkacheva Anastasiya Aleksandrovna</i> O'ZBEKISTON OLIY O'QUV YURLARI TALABALARINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH UCHUN ISPAN TILINI O'QITISHDA VIRTUAL REALLIKDAN FOYDALANISH	391-400
<i>Uralova Muxabbat Sanjar qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING IJODIY-METODIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH.....	401-406
<i>Kenjabaev Jahongir Abdisalimovich</i> METHODOLOGY FOR TEACHING ENGLISH BASED ON INTERNET RESOURCES	407-411
<i>Abdusamatov Alisher Sobirovich</i> TA'LIMNI LOYIHALASHTIRISH JARAYONIGA SEMIOTIK YONDASHUV	412-417
<i>Ibragimova Ehtiyotxon Ismailovna, Sobirova Nargiza Numonjonovna</i> TA'LIMDA NOVERBAL VOSITALARNING O'RNI	418-422
<i>Babayeva Maxfuza Abduvaitovna</i> TA'LIMDA FANLARARO BOG'LANISHNING AHAMIYATI	423-429
<i>Nazarova Zarrina Allaberdiyevna</i> MAKTAB O'QITUVCHILARINING KREATIV SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	430-435
<i>Jumayeva Gulnora Tursunpulatovna</i> O'QITUVCHILARINING KASBIY MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING SHART- SHAROITLARI	436-442
<i>Умаров Азиз Авазович</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АУДИОВИЗУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	443-447
<i>Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi</i> INGLIZ TILI DARSLARIDA O'QUVCHILARNING KOMMUNIKATIV NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI(STEAM TA'LIM TEXNOLOGIYASI MISOLIDA).....	448-453
<i>Otamurodova Shamsu Qamar Otamurodovna</i> DIVERSIFIKATSIYA TAMOYILI ASOSIDA TALABALARNING KREATIVLIGINI YUZAGA CHIQRISH METODIKASI	454-461
<i>Komilov Nodirbek Bokijonovich</i> THE IMPORTANCE OF THE HISTORY OF MEDICINE IN INCREASING THE EXCLUSIVE COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS	462-466
<i>Sapieva Nargiza Mamayusufovna</i> IQTIDORLI O'QUVCHILARNING KREATIV FIKRLASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNI IJTIMOIY-PEDAGOGIK QO'LLAB-QUVVATLASH	467-478
<i>Norqobilova Rayxona Davlatovna</i> XORIJIY FANLARDAN BOLALARNING MAKTABGA TAYYORGARLIGINING DIAGNOSTIKASI	479-484

<i>Mamatkodirov Maxammadali Mamatisakovich</i> SINFDAN TASHQARI MASHG‘ULOTLAR UCHUN RAQAMLI VOSITALAR VA PLATFORMALARNI HAMDA O‘QITISH USULLARINI TANLASH	485-492
<i>Irgasheva Umida Raimjanovna</i> TALABALAR KASBIY NUTQ KOMPETENTSIYASINI STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	493-498
<i>Turayeva Lolaxon Yuldashevna</i> ERKIN MEXANIK TEBRANISHLARNI MAPLE DASTURIY VOSITASI YORDAMIDA O‘RGANISH VA NAMOYISH ETISH	499-505
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna</i> TALABA YOSHLARNI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	506-510
<i>Kenjabayeva Dilafruz Abdisalimovna</i> OLIY O‘QUV YURTI SHAROITIDA ZAMONAVIY O‘QITUVCHINI TAYYORLASHNING DEONTOLOGIK KOMPONENTI	511-518
<i>Xasanova Gulnoza Raxatjanovna</i> KREDIT-MODULLI TA‘LIM TIZIMI JARAYONIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARI TALABALARINING MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL ETISH MUAMMOLARI	519-525

10.00.00 - Филология фанлари

Qodirova Mukaddas Tog'ayevna
Termiz Davlat Pedagogika Instituti
Xorijiy til va adabiyoti kafedrasini mudiri,
f.f.f.d. (PhD). dotsent
E-mail: qmuqaddas@mail.ru

Ibragimova So'g'diyona Ikrom qizi
Termiz Davlat Pedagogika Instituti magistranti
E-mail: ibragimovasugdiyona3@gmail.com

INGLIZ – O‘ZBEK TILLARIDA VERBAL VA NOVERBAL MULOQOT TABULARINING QO‘LLANILISHI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi tabularni qiyoslash orqali madaniy farqlar borasida ma’lumot beriladi. Shuningdek, maqola muqaddimasida tabu tushunchasining kelib chiqishi haqida alohida tushuncha beriladi. Tabularning verbal, noverbal xususiyatlari misollar orqali yoritilib, ushbu mavzuning ahamiyati olimlar fikrlari orqali asoslanadi.

Kalit so‘zlar: kommunikativ, verbal tabu, no verbaltabu, nutq vaziyati, tabulashgan so‘z.

Kadirova Muqaddas Togaevna
Termez State Pedagogical Institute
Head of the Department of Foreign Language and Literature,
doctor of Philosophy in Philology (PhD), Associate Professor

Ibragimova Sogdiyana Ikram kizi
Master’s student at Termez State
pedagogical institute

USE OF VERBAL AND NONVERBAL COMMUNICATION TABOOS IN ENGLISH - UZBEK LANGUAGES

Abstract. This article provides information on cultural differences by comparing taboos in English and Uzbek languages. Also, in the introduction to the article, is given a special understanding of the origin of the concept of taboo. Verbal and non-verbal characteristics of taboos are highlighted through examples and the importance of this topic is based on the opinions of scientists.

Key words: communicative, verbal taboo, non-verbal taboo, speech situation, taboo word.

Кадирова Мукаддас Тогаевна
Термезский государственный педагогический институт
Заведующий кафедрой иностранного языка и литературы,

доктор философии по филологии (PhD), доцент

Ибрагимова Согдияна Икрам кизи
магистрант Термезского государственного
педагогического института

ПРИМЕНЕНИЕ ТАБУ ВЕРБАЛЬНОГО И НЕВЕРБАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ В АНГЛО - УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. В этой статье представлена информация о культурных различиях путем сравнения табу в английском и узбекском языках. Также во введении статьи дается особое понимание происхождения понятия табу. На примерах выделены вербальные и невербальные характеристики табу, а важность данной темы обоснована мнениями ученых.

Ключевые слова: коммуникативное, вербальное табу, невербальное табу, речевая ситуация, табуированное слово.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I11Y2023N48>

Kirish. Kundalik hayotda hissiyotlarimiz va o'ylarimizni tinglovchiga aniq, ravon yetkazib berish maqsadida verbal va noverbal harakat vositalaridan unumli foydalanamiz. Muloqotimizda har ikkala kommunikatsiya turi faol nutq vositasi bo'lib xizmat qiladi. Ulardan qay birini qo'llash esa so'zlovchi ixtiyoriga, mahoratiga hamda nutq vaziyatiga bog'liqdir. Biroq ayrim holatlarda nutq jarayonida ta'qiqlangan so'zlar, harakatlar, imo-ishoralarning ham borligiga, so'zlovchilar tarafidan foydalanilayotganiga guvoh bo'lamiz. Ta'qiqlangan barcha harakatlar va nutq vositalari *tabu* hisoblanishini inobatga olsak, ularning qo'llanilishi o'zaro munosabatlarda tahqirlash, haqorat qilish, shaxsning obro'siga putur yetkazish hamda madaniyatsizlik belgisi hisoblanishi namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asrning boshidan ilmiy jamoatchilikning "*tabu*" hodisasiga qiziqishi oshib bordi. Tabu hodisasining lingvistik va ekstralingvistik mohiyatini, tabular paydo bo'lishining milliy-madaniy, pragmatik, arxaik, tarixiy, estetik va boshqa omillarini o'rganuvchi turli tadqiqotlar amalga oshirildi.

"Tabu" so'zi Polineziyadagi diniy muassasalardan olingan atama sifatida zamonaviy tilshunoslikka kirib kelgan. Tabu so'zi manbalarda sayohatchi J.Kukning Afrika mintaqasiga qilgan tashrifidan so'ng yuzaga kelganligi aytiladi [6; 1]. D.Freyzerning fikricha, bu so'z "*ta*" ("belgilash") fe'li va "*pu*" kuchaytiruvchi qo'shimchasidan tuzilgan bo'lib, ular birgalikda tom ma'noda: "butunlay ta'kidlangan, belgilangan" degan ma'noni anglatadi [10]. Jamiyat qoidalariga zid xatti-harakatlar, jumlar, haqoratli so'zlarning barchasi juda olis davrlardan verbal va noverbal ko'rinishda ta'qiqlanib kelingan. Bugungi davr tilshunosligida ham ularni ikki turga ajratamiz: verbal va noverbal tabular.

Noverbal muloqot tabularini:

- 1) imo-ishoralar;
- 2) gavda harakatlari;
- 3) yuz ifodalari;
- 4) ovoz tonlari orqali ifodalanadigan turlarga ajratish mumkin.

Tabuizmlar yoki tabu leksikasi diniy, tasavvufiy yoki axloqiy jihatdan ta'qiqlangan so'z va harakatlarni o'z ichiga oladi [11].

Masalan, islom dinida nomahramlar bilan qo'l berib salomlashmaslik harakatini tabularga misol sifatida keltirish mumkin. Islom dini nuqtayi nazaridan ko'pchilik o'zbek oilalarida bu noverbal tabu sifatida qaraladi. Ingliz xalqining katta qismi xristian va boshqa dinlarda mansub bo'lganligi bois, ularda deyarli bu hodisaga nisbatan qandaydir o'zgacha munosabatni uchratmaymiz [4;788]. Yoki o'zbek madaniyatida yoshi ulug'lar davrasida yoshlarning qo'lini beliga qo'yib gerdayib turishi yuqori qatlam vakillariga nisbatan hurmatsizlik belgisi bo'lib, noverbal tabu hisoblansa, ingliz madaniyatida bunga alohida e'tibor berilmaydi. Ingliz lingvokulturasida suhbatdoshning fikrlariga nisbatan chuqur emotsiyalarni namoyon qilish nosamimiylikdan dalolat bersa, ovoz tonini bir xil maromda saqlamaslik suhbatda balansni yo'qotishga sabab bo'ladi.

Ikkala xalq madaniyati ham necha ming yillik tarixga ega bo'lib, bu ikki madaniyatda ham tabulashgan vositalarni judayam ko'p uchratish mumkin. O'zbek madaniyatida dasturxon atrofida o'tirganda taomni o'ng qo'l bilan yeyishga yoshlikdan o'rgatiladi. Aks holda, bu dasturxon ahliga nisbatan hurmatsizlik belgisi bo'lishi mumkin. Izlanishlar natijasida ingliz-o'zbek madaniyatida shunday o'xshash jihat borligini aytishimiz mumkin [5; 63]. Ikkala xalq madaniyati uchun ham katta yig'inlarda yoki uchrashuvlarda saqich chaynab o'tirish nafaqat yonidagi insonga balki, butun davra ahliga nisbatan befarqlik hamda hurmatsizlik belgisi hisoblanadi.

Yuqorida tabulashgan vositalarni verbal va noverbal shaklga ajratgandik. Verbal tabularga G.N. Salimova [3; 1] shunday ta'rif beradi: "Verbal tabular – qo'pol va odobsiz iboralarni shuningdek, ma'lum bir kommunikativ vaziyatda muloqot qiluvchilar o'rtasidagi statusni hisobga olmasdan nomaqbul nutq formulalarini qo'llashdir". Ushbu fikrlarning mantiqiy davomi sifatida aytish joizki, verbal tabular o'z ichiga haqorat qilish, kishilarga laqablar orqali murojaat qilish, ta'qiqlangan so'z birliklarini ishlatish kabilarni o'z ichiga oladi. R. Nordkvistning ThoughtCo.com saytiga bergan maqolalaridan birida ingliz tilida ishlatiluvchi haqoratli so'zlar haqida shunday fikrlar berilganini ko'rish mumkin: "Tabu so'zlar qisman yoki tamomila ishlatishdan o'zni tiyish kerak bo'lgan so'zlardir. Odatdagi misollar orasida *Damn* yoki *Shit* so'zlarini juda ko'p uchratish mumkin. Erkaklar ham, ayollar ham bu so'zni noo'rin hisoblashsa-da, baravar ishlatishadi".

Shunday qilib, ingliz tilida verbal tabu 3 turga bo'linadi:

- a) muloqotda keladigan haqoratli so'zlar;
- b) mazmunan haqorat bo'lmagan odobsiz va qo'pol so'zlar;
- c) muloqotchining maqomini hisobga olmasdan qo'llaniladigan noo'rin so'zlar.

Ushbu maqolada verbal va noverbal tabularning muloqotda qo'llanilish doirasini yoritish maqsadida tilshunoslik sohasida qo'llaniluvchi qiyoslash, analiz va sintez kabi tadqiqot metodlaridan foydalanilgan.

Muhokama. Har qanday tilning verbal va noverbal tabularida o'sha xalqqa xos madaniy xususiyatlar aks etadi [1;2]. Ko'pgina tadqiqotchilar ham tabularning bu xususiyatini tasdiqlashadi. Masalan, Y.A.Komarova fikricha, shaxsiy chegara masalasini juda yuqori qo'yuvchi inglizlar uchun ish haqi yoki tashqi ko'rinish to'g'risida suhbatdoshiga ochiqcha savol berish verbal tabu sanaladi [2;1]. O'zbek madaniyatida esa bunga shunchaki qiziquvchanlik sifatida qaraladi.

Noverbal tabularga A.V.Pashkova quyidagilarni misol sifatida keltiradi: akustik, optik, taktik-kinetik, ifoda, ko'z bilan aloqa, imo-ishora, statik va dinamik tarzda teginish. Ba'zan

noverbal tabular og'zaki muloqot bilan birgalikda so'zlovchining fikrlarini aniqroq ifodalashga yordam beradi. Har qanday til muhitida universal hisoblanuvchi noverbal tabular mavjud bo'lib, suhbat jarayonida qo'lni cho'ntakka solib turish, ovqat chaynab turish, suhbatdoshning ko'zlariga uzoq vaqt ma'nosiz qarab turish ingliz va o'zbek xalqlari uchun birdek noverbal tabu hisoblanadi. V.G.Krisko tabassumni ingliz tili muloqotining majburiy atributi deb hisoblaydi. Tabassumsiz shunchaki muloqotga kirishish ham inglizlar uchun noverbal tabu hisoblanadi. Masalan, "Easy Virtue" filmida o'g'li yetaklab kelgan kelinning oldida ota va ona o'z qizlariga tabassum qilishni buyuradi:

Mother: Smile, Marion.

Marion: I don't feel like smiling.

Father: You are English, dear. Fake it.

Ona: Tabassum qil, Marion.

Marion: Tabassum qilishni istamayman.

Ota: Siz inglizsiz qizim. Soxta bo'lsa-da, tabassum qiling.

Ushbu dialogdan tushunish mumkinki, hatto yoqimsiz vaziyatlarda ham inglizlar tabassum qila olishi shart. Aks holda, bu qo'pollik, nutq vaziyatida madaniyatsizlik va qo'rslik belgisi bo'lib, noverbal tabu hisoblanadi.

Verbal tabu masalasida esa inglizlarning shaxsiy chegaraga oid qarashlarini Salimova G.N. [3; 2] "Qirolning nutqi" (King's speech) filmidan qirolicha Yelizaveta I va doktor o'rtasidagi dialogdan parcha orqali tushuntirishga harakat qiladi:

D: Well, we need to have your hubby pop by.

D: Uh... Tuesday would be good.

D: He can give his personal details, I'll make a frank appraisal and then we'll take it from there.

E: Doctor, forgive me. I don't have a "hubby". We don't "pop".

E: And do we ever talk about our private lives.

D: Xo'sh, biz eringiz bilan uchrashishimiz kerak.

D: Seshanba kuni bo'lsa yaxshi bo'lardi.

D: U bizga barcha shaxsiy ma'lumotlarini berishi mumkin va biz uni o'sha yerdan olamiz.

E: Doktor, kechirasiz. Mening erim yo'q va biz hech kim bilan uchrashmaymiz.

E: Va shaxsiy hayotimiz haqida boshqa hech qachon gaplashmaylik.

Natijalar.

Ushbu dialogda bemorning ahvoli haqida to'liqroq ma'lumot olish maqsadida uning turmush o'rtog'i bilan uchrashish zarurligi aytilganda, Yelizaveta boshqa shaxsiy masalalar haqida to'xtalmaslikni so'rayapti. Tabiiyki, shaxsiy masalalar haqida so'z ochish verbal tabu hisoblanadi. "About a boy" nomli badiiy filmida ham verbal tabu bilan bog'liq shunday dialogga duch kelamiz:

M: You know Michael Jackson?

M: He makes a 1,000,000 a minute. That's a 60,000,000 an hour.

W: I don't make 1,000,000 a minute.

W: Nothing like, sadly.

M: How much then?

S: Marcus!

M: (thinking) I was beginning to wonder if we'd be stuck with this weird kid all day.

M: Maykl Jeksonni bilasanmi?

M: U daqiqasiga 1,000,000 topadi. Soatiga bu 60,000,000 bo'ladi.

W: Men daqiqasiga 1,000,000 topmayman.

W: Bundan xafamasman.

M: Qancha topasan unda?

S: Markus!

M: (o'ylayapti) Bu g'alati bola kun bo'yi biz bilan bo'ladi deb qiziq boshlagandim.

Yuqoridagi dialogda ish haqi haqida savol berish noo'rin va jahl qilishga sabab bo'lishini dialogga uchinchi kishi aralashib, muloqotni to'xtatishga uringanidan ham sezish mumkin [3].

"Bridjit Jonsning kundaligi" filmidagi ushbu dialogga ham e'tiborimizni qarataylik:

D: So...

D: Mark, why did your wife leave you?

B: Eat up. Eat up. Two more than lovely courses to go.

D: Xo'sh...

D: Mark, nega ayolingiz sizni tashlab ketdi?

B: Ovqatlaning. Ovqatlaning. Yana ikki xil ajoyib ovqat bor.

Ko'rinib turibdiki, ushbu dialogda ham shaxsiyatga oid savol berilganda, javob berishdan qochish va mavzudan chetlashish, suhbat mavzusini o'zgartirish holati yuz bermoqda [3; 3]. Shaxsiy chegara masalasiga jiddiy munosabatda bo'luvchi inglizlar uchun bunday savollarga javob bermaslik odatiy vaziyat hisoblanadi. Tabular xalqning madaniyati hamda kelib chiqishi, dini bilan bevosita bog'liqdir. Shuning uchun ham ular asrlar davomida xalqning hayotiy tajribalari asosida shakllangan hamda dolzarbligini yo'qotmasdan kelmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, verbal va noverbal tabular muloqotda ta'qiqlangan bo'lishiga qaramasdan, baribir ishlatilishiga ko'plab holatlarda guvoh bo'lamiz. Nutqiy vaziyatda qaysi imo-ishora yoki so'z ta'qiqlanganini bilish bizga har xil noqulay holatlarning oldini olishga yordam beradi hamda nutqimizning ravon, chiroyli bo'lishini ta'minlaydi. Shu sababli ham muloqot tabularini o'rganish bugungi kunga kelib tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Adabiyotlar/Literatura/References

1. Владимирова С.В. Коммуникативное табу в Англои Русскоязычный Лингвокультурах // Гуманитарный научный вестник, – С. 105-110.
2. Комарова Е. А. "Табу в английской коммуникативной культуре", 2014.
3. Салимова Г.Н. Коммуникативные табу в английской лингвокультурной общности (на материале британского кинематографа XXI века): Диссертации кандидата, 2020.
4. Jo'rahonova S.A. Urf-odatni ifodalovchi leksemalarda tabu va evfemizmlar. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – В. 786-793.
5. Qodirova M.T. The study of pragmatic features of addressing units in uzbek language. Current Research Journal of Philological Sciences, 3(03), 2022. – pp. 61-66.
6. Фрезер Дж.Дж. Разновидности табу. Москва: Золотая ветвь, 1983. С. 188-250.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 11 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).